

## СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Соня Варадинова Милева-Божанова (05.02.18),  
член на научно жури определено със Заповед № 1479/06.06.2014 г. на Ректора  
на ЮЗУ «Неофит Рилски»

**Относно:** публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „**доктор**” по професионално направление 3.9 Туризъм, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

**Тема** на дисертационния труд: „**Влияние на културата в туризма**”

**Автор** на дисертационния труд: **Димитрия Руменова Узунова**, редовен докторант в катедра «Туризъм» на Стопански факултет при ЮЗУ «Неофит Рилски».

**Научен ръководител:** доц. д-р Преслав Димитров

Представеният за рецензиране дисертационен труд е насочен за публична защита с решение на ФС на Стопански факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” с Протокол № 27/28.05.2014 г. и е в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ «Неофит Рилски», като са спазени всички процедурни изисквания.

Настоящото становище е структурирана в девет части и включва кратки биографични данни и характеристика на научните интереси на дисертанта, актуалност на дисертационния труд, обща характеристика на дисертационния труд, оценка на научното съдържание, език и стила на изложение, библиографски апарат, оценка на научните и практическите резултати и приносите на дисертационния труд, справка за автореферата и публикациите, свързани с дисертационния труд, критични бележки и препоръки, въпроси и заключение.

### 1. Кратки биографични данни и характеристика на научните интереси на дисертанта

Димитрия Руменова Узунова е родена на 16.05.1978 г. Средното си образование получава в СОУ „Найден Геров“, гр. Пловдив. В периода 2004-2007г. придобива ОКС професионален бакалавър в Колеж по икономика и администрация гр. Пловдив и ОКС магистър в ЮЗУ „Неофит Рилски“, специалност „Туризъм“ (2007-2010). Със заповед № 860/19.04.2011 г. на ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ е зачислена за редовен докторант в Катедра „Туризъм“ на Стопански факултет по научната специалност Икономика и управление (туризъм).

Отчислена е с право на защита (Протокол №27/28.05.2014г.) и със заповед № 1479/06.06.2014 г. на Ректора на ЮЗУ «Неофит Рилски» е определено научно жури и насочена за публична защита в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ „Неофит Рилски“ като са спазени всички процедурни изисквания.

Кандидатът владее отлично немски и английски език.

## **2. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем.**

Представеният за рецензиране дисертационен труд на докторант Димитрия Узунова, авторефератът, справка за приносите и научните публикации свидетелстват за целенасочените усилия на автора задълбочено да анализира и изследва въпросите, свързани с изследване на влиянието на културата в туризма на примера на дестинация Пловдив. Докторантът си поставя амбициозната цел да изследва, анализира и оцени профила на Пловдив като дестинация за културен туризъм от гл. т. на три основни категории заинтересовани страни: местното население - домакин, местен туристически бизнес и туристите. Въз основа на резултатите от т.нар. „културно профилиране“, връзките и зависимостите между възприятията за дестинацията на трите основни категории заинтересовани страни, разработва инструментариум и очертава насоки и мерки за повишаване разпознаваемостта, подобряване имиджа и общата конкурентоспособност на дестинацията на примера на град Пловдив.

Темата е изключително актуална в контекста на кандидатурата на града за културна столица на Европа през 2019 и в известна степен иновативна за България като цялостно и завършено изследване в което са разработени критерии и показатели за анализ, оценка и корекции за синхронизиране и изграждане на желанния културния профил на съответната дестинация.

Аргументирано и убедително е откроята **актуалността** и значимостта на изследваната проблематика. Темата за брендиране и изграждане на положителен имидж на дестинацията на регионално ниво е изключително актуална в контекста на съвременните тенденции за управление на дестинациите изграждане на идентичност, марка, имидж и бранд, базирани на тяхната уникалност и специфичност. Докторант Димитрия Узунова правилно изтъква, че за ефективното управление на дестинацията от съществено значение е наличието на синхрон и баланс между комуникационните послания от държавните, общински структури, НПО, бизнеса и самото общество-домакин, който участва и заема съществено място в развитието и изграждането на профила на дестинацията.

Актуалността, научната и практическа значимост на модела за управление на дестинацията, конкретно за културния туризъм в съвременните условия и недостатъчното разработване в научната литература на редица проблеми, свързани с неговото използване, предопределя актуалността на темата и избора на заглавието на дисертационния труд.

### **3. Обща характеристика на дисертационния труд**

Дисертационния труд на докторант Димитрия Узунова, авторефератът, справката за приносите и научните публикации, свързани с дисертационния труд са резултат от самостоятелно научно изследване. Те свидетелстват за целенасочените усилия на автора да изследва и анализира влиянието на културата в контекста на управлението на дестинацията на примера на град Пловдив.

Представения за рецензиране дисертационен труд е в обем 337 стандартни страници компютърно набран текст, структуриран в увод, четири глави, заключение,

използвана литература и приложения. Основният текст на дисертацията се състои от 277 стр., в т.ч. 86 фигури и 43 таблици. Библиографският апарат е в обем 26 стр., като 28 от информационните източници са на кирилица, 231 - на латиница и 11 интернет източника. Преобладава чуждата литература след 2000 година като с това докторантът показва добро познаване на водещите съвременни автори по изследваната тема. Използваната литература е коректно цитирана под черта в изложението. Приложенията (10 на брой) представляват 34 страници и включват основно модели на използваните анкетни карти, обобщени и подробни корелационни матрици и оценъчна таблица, в т.ч. 4 таблици и 6 корелационни матрици.

Дисертационният труд е подготвен под научното ръководство на доц. Д-р Преслав Димитров. Авторефератът е разработен прецизно и адекватно отразява съдържанието на дисертационния труд. Докторантът е представил 3 (три) научни публикации по темата в специализирани научни издания, съдържащи основните тези и приноси на дисертацията.

#### **4. Обща оценка на научното съдържание, език и стила на изложение**

Докторантът аргументирано изтъква **актуалността** на темата, разграничава **обектът и предметът** на изследването, ясно дефинира **целта** и своята изследователска **теза** разгърната посредством шест изследователски задачи. Основната цел е конкретизирана до разработването на система от критерии и показатели за анализ и оценка за културния профил на туристическата дестинация. Изходната позиция към която се придържа докторанта е, че влиянието на културата може да бъде измерено, оценено и управлявано в определени допустими граници за нуждите на профилиране и управление на туристическата дестинация. В увода да очертани предварителните допускания и ограничения на дисертационния труд. **Използваният инструментариум** е адекватен на проблематиката, базиран на процесния, аналитичния, системния подход комбиниран с такива научноизследователски методи като описание, диагностика, анализ и синтез, сравнение, статистически, анкетни и експертни методи. В методологията е споменато използването на модифицирана оценъчната точкова карта по метода на Каплан и Портър (с.5), които реално не са включени в използваната методология. За обработка на данните

от анкетното проучване се използва основно корелационния анализ и по-конкретно напараметричния тест на Спирмън, както и семантичния диференциал по П. Осгуд за изследване на имиджа на дестинацията. Може да се обобщи, че е използван е достатъчно широк кръг изследователски методи, обогатяващи изследването и преди всичко неговите доказателствени страни. Димитрия Узунова показва умения да използва и анализира както налични вторични данни, така и целево събран емпиричен материал свързан с проучване на заинтересованите страни – местно общество домакин, туристи и туристически бранш по отношение на профила и имиджа на Пловдив като туристическа дестинация. **Стилът** на изложението е стегнат, като текста е написан на разбираем и прецизен научен **език**. Трудът на докторанта разкрива спецификата на измерване, очертаване и оценка профила на дестинацията от една страна, а от друга предлага модел за управление на профил въз основа на културните дадености на примера на град Пловдив.

**Структурата** на дисертацията отразява единството на обекта, предмета, целите и задачите и възприетия от автора системен подход към темата за влиянието на културата в туризма и по-конкретно за развитието и управлението на Пловдив като дестинация за културен туризъм.

Основната част на работата се състои от четири глави, като съдържанието на главите съответстват точно на темата на разработката.

**В първа глава** озаглавена „Особености на въздействието на културата“ е направен анализ по темата, като са разгледани понятийния апарат и стереотипи свързани с културата. Литературния обзор включва трудовете на П. Уилис, Е. Копидо, П. Бурдийо, М. Вебер, И. Мьорт, Г. Хофщеде, Д. Лархер, Цимел и други. Налице е изключително задълбочен теоретичен анализ на фундаментални концепции свързани с културата и културологията разглеждани от френската и немската социологически и философски школи.

Липсва свързващото звено през погледа на туризма за управление на дестинации за културен туризъм каквито представители са автори като Б. Макерхер, М. Смит, Г. Ричардс, Т. Дален и други. Частично е застъпена тезата на Г. Ричардс (с. 73) от гл. т. на

профила на туристите за културен туризъм. Разгледани са трудовете и български автори като М. Бъчваров, М. Воденска, М. Рибов, В. Великов, С. Стамов и други.

Изяснени са въпросите за потенциала на културата като ресурс за развитие на туризма, изведена е дефиниция за културния туризъм (с. 35) като са систематизирани по различни класификационни системи основните видове ресурси за културен туризъм.

**Втора глава**, озаглавена „Профилно моделиране на туристическите изживявания“ представя значението и ролята на профилирането на дестинацията, като са засегнати въпроси свързани с имиджа, регионалната идентичност и автентичност на дестинацията. Въведени са понятията дестинационен профил, инструментариум на управление по отношение на етапност и сценарий на реализация. От управленска гл. т. специално внимание е отделено на стратегическото целеполагане и възможностите за промяна в качеството на изживяването на туристите. Частично се правят препратки към маркетинговия инструментариум за изграждането и управлението на туристически бранд на дестинацията.

**Трета глава** “Методологически въпроси на оценката на културният профил на дестинацията“ разглежда широк кръг различни методи за анализ, оценка и коригиране на основните компоненти на профила на дестинацията. В резултат докторант Д. Узунова извежда и адаптира свои критерии и показатели за анализ и оценка на културния профил на дестинацията. Основно достойнство на разработката е предложения модел и методика за анализ и оценка по 17 основни критерия на културния профил на дестинацията апробиран на примера на град Пловдив.

Последната **четвърта глава** е изцяло практико-приложна и е озаглавена „Осигуряване на условия за повишаване на яснотата и атрактивността на културния профил на дестинациите“. Главата представя резултатите от проведеното анкетно проучване за възприемане и оценка на профила на Пловдив като дестинация сред трите основни целеви групи - местни жители, туристи и туристически бранш. Данните онагледяват резултатите по основните изведени в предходната глава 17 критерия. Допълнително е изследвана степента на припокриване на оценките за имиджа на дестинацията между отделните групи анкетиранни. Представени са корелационни матрици

съответно за местните жители, туристите и туристическия бранш като основа за извеждане на съответните причинно-следствени връзки. В последната част на базата на семантичен диференциал за отразяване на оценка на имиджа на дестинацията от гл. т. на трите целеви групи. В резултат на изследването докторант Д. Узунова разработва план за действие за коригиране и поддържане на културния профил с цел оптимизиране и постигане на ясно разпознаваем и атрактивен профил на Пловдив като дестинация за културен туризъм.

В **заключението** се обобщават четири основни изводи и се излага тяхното отношение към поставената цел и научни задачи.

## **5. Оценка на научните и практическите резултати и приносите на дисертационния труд**

В дисертационния труд има убедителни доказателства за научно-приложни резултати, представени като решения за управлението и развитието профила на Пловдив като дестинация за културен туризъм. Дисертационния труд ясно показва умението на докторанта да систематизира и критично да анализира постиженията на научната мисъл, свързани с изследвания проблем, като ги обвързва с реалната практика на примера на град Пловдив.

**Приносите** на дисертационния труд имат **практико-приложен характер** и се изразяват в следното:

Първо, задълбочено са разгледани основните научни постановки свързани с влиянието на културата в туризма пречупени като фактор определящ културния профил на туристическата дестинация.

Второ, конструиран е специфичен модел за анализ, оценка и управление на културния профил на дестинацията. Особено ценно е, че моделът е експериментално тестван на примера на град Пловдив. Този системен подход е позволил на докторанта да доразвие, детайлизира и конкретизира заложените в модела стъпки за изследваната дестинация.

Трето, предложен е методически инструментариум от критерии и показатели за очертаване, измерване, анализ и оценка на културния профил на туристическата

дестинация. Разкрити са корелационните взаимовръзки между отделните критерии и показатели за културно профилиране на примера на конкретна туристическа дестинация – град Пловдив.

Четвърто, на база на направените анализи, изследване и проучване е предложен план за действие и поддържане на желан от управленска гл. т. културен профил на град Пловдив.

## **6. Критични бележки и препоръки**

В дисертацията се констатира и някои недостатъци, които дават основание да бъдат направени и някои препоръки и критични бележки:

**Първо**, в дисертацията се използва термина „марка“ на туристическата дестинация като в научната литература, включително и в България се налага термина туристически бранд съответно брендиране на дестинация. Налице са няколко значими проучвания, възложени от Министерството на икономиката и енергетиката, които полагат основните и основните приоритети в изграждането както на национален бранд, така и на регионални под-брандове. В този смисъл, в частта за управление на профила удачно би било да се включи и маркетинговия инструментариум за изграждането и управлението на туристически бранд на дестинацията. Не по-малко важно е да се изтъкне полезността на настоящата разработка от гл. т. на организациите за маркетинг на дестинациите (ОМТ) отговорни за изграждането, управлението и поддържането профила на дестинацията.

**Второ**, бих препоръчала в бъдещата си работа докторанта се съобрази с приоритетите заложи в стратегическия модел за намеса в развитието на културния туризъм в България, на базата на концепцията за ЛоКуС (Локална Културна Система) част от Стратегическия план за развитието на културния туризъм в България (2009), което би дало по-голяма представителност и убедителност на разработката конкретно за Пловдив като дестинация за културен туризъм.

**Трето**, дисертацията би спечелила в частта за профилиране и модел за управление на дестинацията (втора глава) се вземат в предвид теорията на Р. Бътлър (1980) за жизнения цикъл на дестинацията, моделите на Смит и Де Кат (De Kadt 1979) за



взаимоотношенията туристи – местно общество домакин, както и Индекса на Докси за нивата на приемане/отричане на туризма от местното население домакин.

Четвърто, обема на извадката на анкетираните целеви групи не е представителна. Въпреки, че подобни изследвания са допустими като предварителни и допълващи основната теза, като цяло резултатите за профила и имиджа на Пловдив като дестинация за културен туризъм не могат да се приемат за надеждни и представителни.

Посочените критични бележки **не намаляват значимостта** на изтъкнатите практико-приложни приноси. Докторант Димитрия Узунова показва задълбочени познания в сферата на управлението на културния профил на туристическата дестинация. Дисертационния труд съдържа значителна по обем полезна информация, като обхваща съществени въпроси свързани с модела на управлението профила на туристическата дестинация.

***Всичко това показва добра логическа обосновааност и последователност на научното изследване, експериментиране и анализ на постигнатите резултати и добре очертава научно-приложния характер на дисертацията.***

## **7. Въпроси по дисертационния труд.**

1. Смятате ли, че предложението от вас модел за профил на дестинация за културен туризъм, би могъл да бъде приложен и спрямо ЛоКуСите, дефинирани като основната единица, в официално приетия стратегическия план за развитие на културния туризъм в страната?

## **8. Автореферат, справка за приносите и публикации, свързани с дисертационния труд**

Авторефератът е в обем от 42 (четиридесет и две) страници и кореспондира напълно с основния труд. Представя в синтезиран вид изследваните проблеми. Съставен е от пет части, които включват обща характеристика на дисертационния труд, обем и структура на дисертационния труд, кратко изложение, справка за приносите и публикации по темата. Справката за приносите в дисертационния труд не се приема

напълно (виж т. 5 от настоящата рецензия), но като цяло отразява основните постижения на докторанта.

По вид и брой представените публикации, съответстват на обявения в автореферата списък с публикации. Докторант Димитрия Узунова има общо **3 научни публикации**, пряко свързани с тематиката на дисертационния труд от които една в чужбина.

Заключението ми е, че по обем представените публикации, отговарят на **количествените и качествените критерии и изискванията** необходими публикации при защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“.

## 9. Общо заключение

Предлаганата за рецензиране докторска дисертация обогатява науката и практиката по отношение на влиянието на културата в туризма чрез т.нар. профилиране на туристическата дестинация. Получените решения на научни задачи представляват усъвършенстване на известни методи, подходи и методики и приспособяването им към спецификата на примера на град Пловдив като дестинация за културен туризъм. Основните изводи и препоръки могат да бъдат използвани на национално ниво като бъдещи мерки за справяне със управлението на туристическата дестинация. Увереността ми, че направените изводи и обобщения са лично дело на кандидата са причина да смятам, че **дисертацията отговаря** на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ «Неофит Рилски» - Благоевград.

Гореизложеното ми дава основание да предложа на уважаемите членове на научното жури при ЮЗУ «Неофит Рилски» – Благоевград да вземе решение за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Димитрия Руменова Узунова по научната специалност Икономика и управление, професионално направление 3.9 Туризъм.

Дата 23.06.2014 г.

Член на журито:

/Доц. д-р Соня Милева/